

УДК 159.99

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ МАТЕМАТИЧНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Бончук Н.В., аспірант
кафедри загальної психології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
практичний психолог

ДВПТНЗ «Міжрегіональний центр ювелірного мистецтва м. Києва»

У статті розглядається проблема розвитку математичної обдарованості в сучасному освітньому середовищі. З'ясовано психолого-педагогічні умови виявлення та розвитку математичних здібностей обдарованої дитини. Проаналізовано шляхи розвитку математичної обдарованості, які є сьогодні актуальними для організації ефективного навчального процесу. Обґрунтовано доцільність застосування диференційованого підходу до розвитку математичної обдарованості індивіда через розроблення та реалізацію освітніх стратегій, орієнтованих на індивідуальність дитини, характер її здібностей, тип математичного мислення. Висвітлено питання розширення можливостей сучасного навчального закладу у формуванні такого освітнього простору, де може повною мірою реалізовуватися персональний шлях утілення особистісного потенціалу кожної математично обдарованої дитини.

Ключові слова: математична обдарованість, обдарована дитина, учень, розвиток здібностей.

В статье рассматривается проблема развития математической одаренности в современной образовательной среде. Выявлены психолого-педагогические условия выявления и развития математических способностей одаренного ребенка. Проанализированы пути развития математической одаренности, которые являются сегодня актуальными для организации эффективного учебного процесса. Обоснована целесообразность применения дифференцированного подхода к развитию математической одаренности индивида через разработку и реализацию образовательных стратегий, ориентированных на индивидуальность ребенка, характер его способностей, тип математического мышления. Освещены вопросы расширения возможностей современного учебного заведения в формировании такого образовательного пространства, где в полной мере может воплощаться персональный путь реализации личностного потенциала каждого математически одаренного ребенка.

Ключевые слова: математическая одаренность, одаренный ребенок, ученик, развитие способностей.

Bonchuk N.V. THE PROBLEM OF THE MATHEMATICAL CLEVERNESS DEVELOPMENT IN THE CONDITION OF MODERN EDUCATIONAL ENVIRONMENT

This article concerns the problem of the mathematical cleverness development in the condition of modern educational environment. The psychological and pedagogical conditions of mathematical clever children discovering and development are highlighted. It is analyzed the ways of mathematical cleverness development, which are topical today for the efficient educational organization. It is proved the expediency of differential approach at the mathematical cleverness development of an individual through a development and realization of the educational strategies that are oriented upon the individuality of a child, the character of his or her abilities, and the pattern of mathematical thinking. It is underlined some aspects of the educational opportunity broadening in the modern educational establishment in creating of such educational space, where the individual way of a personal potential realization of the every mathematically gifted child is possible to be.

Key words: mathematical cleverness, gifted child, pupil, cleverness development.

Постановка проблеми. Соціально-політичні й економічні процеси, бурхливий розвиток науки та суспільні зрушення, без сумніву, завжди викликають зміни в теорії й практиці виховання, навчання й усебічного розвитку людини. Актуальність проблеми розвитку обдарованості дітей, підлітків і молоді для сучасного суспільства й майбутнього всієї людської цивілізації є безсумнівною.

Одним із пріоритетних завдань сучасної освіти як в Україні, так і в усьому світі є розвиток розумових здібностей індивіда,

забезпечення їх максимального розкриття, формування гармонійно розвиненої, творчої особистості, здатної до широкої самореалізації, участі в перетворенні суспільства. Проблема розвитку математичних здібностей учнів в умовах інтенсивного науково-технічного прогресу стоїть перед освітньо-виховною системою так само гостро, як і колись.

Оскільки розвиток математичних здібностей і найвищого їх прояву – обдарованості – являє собою складний і творчий процес, перед фахівцем-практиком, заці-

кавленим у роботі зі здібними дітьми, немиче постають питання вчасного виявлення математично обдарованих, розроблення специфічних навчальних підходів для глибшого розвитку їх математичних здібностей, а також надання їм необхідної педагогічної та психологічної підтримки й допомоги. На жаль, у сучасному педагогічному середовищі не всі, хто навчає дітей математиці, здатні вчасно розглядіти в учневі обдарованість, яка може бути замаскованою й не проявлятися виразно через індивідуальні психологічні особливості її носія. Багато обдарованих дітей, які живуть у провінції, відвідують звичайні, а не спеціалізовані школи, і будь-мо відвертими – далеко не в усіх випадках варто сподіватися на індивідуальний підхід і виняткову зацікавленість педагогів у розвитку обдарованості окремого учня (хоча надихаючі приклади існують).

Невиявлена, проігнорована батьками дитини й педагогами математична обдарованість, яка часто називається в побуті просто «любов'ю до навчального предмета», у такому середовищі швидко згасає, потенціал особистості не розкривається повною мірою, що призводить до втрат інтелектуального потенціалу розвитку суспільства в цілому.

Навчання обдарованого учня у звичайному класі за стандартною навчальною програмою можна порівняти із ситуацією, коли пересічну дитину з нормальним розвитком помилково відправляють навчатися у корекційну школу. У таких умовах дитина не демонструватиме визначних успіхів у математиці, а навпаки – намагатиметься пристосувати свою поведінку до загальноприйнятої в класі. Це стосуватиметься насамперед навчального процесу: обдарований учень буде позбавлений необхідної йому за потенціалом зони найближчого розвитку й задовольнятиметься тим, що йому пропонує середовище, в якому він опинився.

Як відомо, обдарований індивід демонструє власну унікальність не лише видатними здібностями, але й окремими психологічними характеристиками, які сприймаються найближчим соціальним оточенням як нестандартні. Дуже яскраво ця суперечність проявляється в середовищі загальноосвітньої школи. Традиційні прийоми шкільного навчання й організації навчальної діяльності, що базуються на умовах неухильного дотримання учнем ustalеної дисципліни та навчальних вимог, часто блокують розвиток і прояв обдарованості. Математично обдарована дитина, демонструючи власні успіхи в точних науках, може мати проблеми в іншій площині. Та-

кий учень часто прагне самовираження й самоствердження, у зв'язку з чим нерідко «пробує на міцність» усталені правила, не визнає авторитети. Через таку поведінку обдарованість дитини часто ігнорується педагогами, оскільки виховний акцент зміщується на корегування її поведінки. Таким чином «незручна дитина» випадає з контексту адекватного її потребам навчання й розвитку її математичних здібностей.

Отже, вважаємо за необхідне окреслити моменти, на які слід звернути увагу педагогу: які освітньо-виховні умови мають бути дотримані, щоб обдарований учень отримав максимум можливостей у навчальному закладі для розвитку своїх здібностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ураховуючи багатоаспектність, різномановість інтерпретацій феномена математичної обдарованості в науковій літературі, пошук і вироблення перспективних методів роботи з обдарованими дітьми вимагає попереднього аналізу поглядів різних дослідників на сутність і умови розвитку математичної обдарованості. Проблемами загальної та спеціальної обдарованості займалися Б.Г. Ананьєв, М.Д. Левітов, Н.С. Лейтес, О.М. Матюшкін, В.М. Мясіщев, С.Л. Рубінштейн, Б.М. Теплов, В.Д. Шадріков, А. Біне, Д. Гілфорд, Е. Клапаред, Е. Мейман, Дж. Рензуллі, В. Штерн, Д. Фребес та ін.

В Україні проблемі обдарованості особистості присвячені дослідження В.О. Моляко, О.І. Кульчицької, В.В. Клименка, О.Л. Музики, О.В. Бобир, О.В. Зазимко, Н.М. Куліш, М.Ю. Якимчук та ін.

У психології накопичені теоретичні й практичні дані, що стосуються проблеми дитячої обдарованості: цей феномен досліджували О.М. Леонтьєв, Б.М. Теплов, Д.Б. Богоявленська, О.І. Савенков, Ю.Д. Бабаєва, М.О. Холодна, Л.А. Венгер, В.С. Юркевич, К.І. Ларіонова та ін.

У літературі існують різні концептуальні підходи до виявлення та розвитку дитячої обдарованості: концепція вікового підходу до феноменів інтелектуальної обдарованості (Н.С. Лейтес); підхід до обдарованості як до прояву творчого потенціалу людини (О.М. Матюшкін, В.С. Юркевич); динамічна теорія обдарованості (Д.Ю. Бабаєва, Л.С. Виготський); екопсихологічний підхід до розвитку обдарованості (В. І. Панов); психодидактичний підхід до навчання й розвитку обдарованих дітей в умовах масової загальноосвітньої школи (В.П. Лебедева, В.О. Орлов, В.А. Ясвін, С.Д. Дерябо).

У психолого-педагогічних дослідженнях В.М. Дружиніна, В.В. Клименка, А.М. Мустафіна та ін. показано, що постійне тренуван-

ня припускає розвиток здібностей дитини в різних напрямках.

Теорія математичних здібностей і шляхи їх розвитку розроблені й висвітлені в роботах А.М. Колмогорова, В.А. Крутецького, О.А. Крюкової, В.М. Дружиніна, Е.О. Голубевої, І.В. Дубровіної, О.П. Гусевої, І.А. Льовочкіної, В.М. Сапожнікова, В.В. Суворової й А.П. Капалайте, С.О. Ізюмової, С.Г. Бутоліна, Т.М. Хрустальнової, О.І. Сибірякової та ін.

Постановка завдання. Мета статті – розглянути й виділити перспективні шляхи розвитку математичних здібностей індивіда в умовах сучасного освітнього середовища. Незважаючи на те, що в психологічній та педагогічній літературі існує достатньо праць із тематики обдарованості, проблема розвитку саме математичних здібностей і обдарованості не є розкритою повною мірою й вимагає глибшого дослідження. Оскільки сьогодні в науці прийнято вважати математичну обдарованість складним багатоаспектним явищем, слід детальніше розглянути можливість диференційованого підходу до розвитку здібностей математично обдарованих, а також шукати шляхи вирішення проблеми, яким саме має бути освітнє середовище й навчальний процес у ньому, щоб максимально усунути небезпеку «утрати обдарованості».

Досі існує суперечність між потребою суспільства й особистості у виявленні й розвитку обдарованих дітей у процесі навчання в школі, результатами й рекомендаціями психолого-педагогічних досліджень, з одного боку, і застосовуваними на практиці традиційними (часто застарілими) методами виховання й навчання математично обдарованих дітей – з іншого. Розгляд зазначених проблем, а також перспектив їх вирішення становить завдання нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Єдиного погляду на природу здібностей у науці немає, і це цілком закономірно, оскільки здібності – це прояв індивідуальності особистості, її не типовості, унікальності.

На думку Б.М. Теплова, під здібностями розуміються індивідуально-психологічні та рухові особливості індивіда, які мають відношення до успішності виконання певної діяльності, але не зводяться до знань, умінь і навичок, які вже вироблені. При цьому успішність будь-якої діяльності може бути забезпечена не окремою здатністю, а лише тим своєрідним їх поєднанням, яке характеризує особистість [6].

Саме поняття математичних здібностей як одиниці виміру обдарованості (що є вищою формою прояву здібностей) та-

кож залишається дискусійним. Зокрема, де Гоот вважає, що математична обдарованість – це насамперед математичні здібності плюс досвід, працьовитість і сила волі. Деякі науковці розглядають математичну обдарованість як загальний інтелект плюс інтерес до математики й схильність займатися нею (Біне, Ревіш, Адамар, Пуанкаре). За В.А. Крутецьким, математична обдарованість – якісно своєрідне поєднання математичних здібностей, яке відкриває можливість успішного творчого оволодіння предметом [5].

На думку В.Ю. Шадріна [7], математична обдарованість – це інтегративна особистісна характеристика, що полягає в сукупності пізнавальних можливостей, спеціальних здібностей і підвищеної вибіркової захопленості математичною діяльністю, яка забезпечує успішність і високу результативність досягнень порівняно з віковою й соціальною нормами на основі індивідуального стилю освоєння математичних дисциплін. А.М. Колмогоров вважав, що математичні здібності є інтегральними якостями розуму. Учений також зазначає, що математичні здібності проявляються в тому, з якою швидкістю, як глибоко й наскільки міцно люди засвоюють математичний матеріал. Таким чином, математична обдарованість – це вид інтелектуальної обдарованості, сукупність математичних здібностей, які розвиваються в спеціальній математичній діяльності [4].

Проблема розвитку математичної обдарованості як спеціальних здібностей розглядається в психологічній науці в контексті феноменології розвитку розумового потенціалу людини. Б.М. Теплов і С.Л. Рубінштейн довели, що джерелом розвитку здібностей є тісна взаємодія зовнішніх і внутрішніх умов. Вираженість тієї чи іншої фізіологічної якості в основі задатків зовсім не означає обов'язкову умову розвитку конкретного виду здібностей. Вона може бути лише сприятливою можливістю для цього розвитку. На думку прихильників діяльнісного підходу, у психологічній науці це означає, що здібності формуються в діяльності, є прижиттєвим утворенням. Отже, розвиток здібностей і обдарованості вимагає спеціально організованої діяльності, і чим «багатшим» буде навчальне середовище, де відбувається ця діяльність, тим більше шансів, що потенціал обдарованого індивіда розкриється більшою мірою. Розвиток здібностей залежить від рівня індивідуальних якостей особистості та від об'єктивних умов, де відбувається її навчальна діяльність.

Як вважає Л.В. Комарова, обдарованість і її одиниця вимірювання – здібності – це

не тільки природний дар, але й суспільно-історичний продукт людського соціуму. Тому вони залежать від методів навчання, формування навичок і вмінь, причому з віком їхній вплив на розвиток психологічних особливостей збільшується, а вплив генетичних факторів зменшується [4]. Спираючись на викладене вище, урахувавши своєрідність і багатоплановість феномена математичної обдарованості, розглянемо основні підходи до можливостей її розвитку.

Більшість науковців вважає, що запорукою успішного розвитку будь-яких здібностей є вчасне їх виявлення. Доцільне виявлення дітей з ознаками розумової обдарованості ще в дошкільному й молодшому шкільному віці, оскільки саме в цей час відзначаються сензитивні періоди для розвитку розумових та інших здібностей [2]. Проте потенціал розумової обдарованості, який проявляє дошкільник – це лише ймовірність, що дитина цікавитиметься математикою в майбутньому.

У рамках культурно-історичного підходу (Л.С. Виготський, Д.Б. Ельконін, А.В. Запорожець та ін.) прийнято вважати, що дошкільний і молодший шкільний вік є оптимальними в плані виявлення ознак обдарованості завдяки психічним новоутворенням, притаманним віку дитинства. Основними новоутвореннями молодшого шкільного віку є абстрактне словесно-логічне мислення й розмірковуюче мислення.

На думку Л. Коулман, процес ідентифікації є першим, але важливим кроком у процесі забезпечення освітніми послугами дітей, визнаних обдарованими, для того, щоб вони могли надалі процвітати в школі [8]. Відомо, що 9–10 років – це саме той вік, коли починає формуватися стійкий інтерес до математики. У цей період найчастіше відбувається ґрунтовна первинна діагностика математичної обдарованості.

Дослідники, які працювали з методиками виявлення обдарованості дитини, попереджають про те, що одним тестом відповісти на запитання про наявність у дитини ознак обдарованості неможливо. Натомість необхідна довга, вдумлива, кропітка робота з особистістю, її особливостями й проявами. Найбільш яскраво про наявність математичної обдарованості свідчать бажання й можливості учня вирішувати складні для його віку завдання. І тут важливо не сплутати його спеціальні здібності з проявами загальної академічної обдарованості. У той же час єдиною комплексною діагностикою математичних здібностей, яка б безпомилково виявляла обдарованість дитини, не існує.

Для виявлення й розвитку математично обдарованих дітей в Україні вже тради-

ційно проводяться математичні олімпіади. Це швидкий і дієвий спосіб відбору учнів з яскраво вираженою, актуальною математичною обдарованістю. Але, як показує практика, не слід переоцінювати цей спосіб відбору. Варто пам'ятати про те, що математична обдарованість у дитини може мати як явний, так і прихований характер, бути актуальною (вираженою), або потенційною (коли здібності ще функціонально недостатні).

Актуальна обдарованість – це психологічна характеристика індивіда з такими показниками психічного розвитку, що проявляються в більш високому рівні виконання діяльності в певній царині порівняно з віковою й соціальною нормою. Потенційна обдарованість – це психологічна характеристика того, хто має лише окремі психічні можливості для високих досягнень у певному виді діяльності, але не може реалізувати ці можливості в певний момент часу внаслідок їх функціональної недостатності. Розвиток дитячих здібностей залежить від наявності або відсутності низки причин (стан здоров'я, сімейні обставини, недостатня мотивація тощо). Професіонали, що займаються відбором математично обдарованих дітей до спеціалізованих шкіл із математичним ухилом, вважають, що прихована обдарованість може бути виявлена лише шляхом уважного, детального спостереження за діяльністю учня.

Явна обдарованість проявляється в діяльності дитини дуже виразно й чітко навіть у несприятливих умовах. Досягнення дитини настільки очевидні, що її обдарованість не викликає сумніву. Прихована математична обдарованість проявляється в діяльності дитини менш виражено. Унаслідок цього виникає небезпека помилкових висновків про відсутність обдарованості в такій дитини. Цього учня можуть почати вважати необдарованим і позбавити допомоги й підтримки, необхідної для розвитку математичних здібностей. Крім того, часто в обдарованих школярів спостерігаються низькі показники в певній сфері діяльності при надвисоких показниках в іншій, що впливає на формування упередженого, спрощеного (іноді не зовсім правильного) погляду педагога на можливості учня.

Варто знати, що відрізняє дітей із прихованою математичною обдарованістю від звичайних академічно успішних учнів також те, що хоча вони не обов'язково легко вирішують усі олімпіадні математичні завдання, але при цьому зберігають стійке прагнення повністю зрозуміти все, що їх цікавить у математиці, волю й бажання виконувати довготривалі вправи, цікавість до складних завдань.

Оцінка обдарованості дитини повинна всебічно охоплювати різні прояви здібностей. Діагностика – лише початковий етап напруженої праці педагогів і психологів у розвитку математичної обдарованості. І навіть комплексний підхід до виявлення математичної обдарованості повністю не позбавляє від помилок. У результаті може бути «пропущена» обдарована дитина, або навпаки, до обдарованих може бути віднесена дитина, яка ніяк не підтвердить цієї оцінки у своїй подальшій діяльності (випадки неузгодженості діагнозу й прогнозу). До того ж дослідження й практика показують, що розвиток обдарованості може бути затриманий, а іноді й припинений на будь-якому етапі розвитку особистості [1].

Оскільки з виявленням здібних дітей, чий можливості не демонструються виразно, у педагогів часто викликають ускладнення, то, на нашу думку, у педагогічних вузах має викладатися спеціальний курс із діагностики обдарованості. Це зменшить відсоток помилок і допоможе вчителю краще впізнавати приховану та потенційну обдарованість у дитині, скеровуючи зусилля в напрямку її розвитку.

Сьогодні потрібна не лише кропітка праця педагогів і психологів із пошуку й навчання обдарованого індивіда, але й щире їх бажання краще пізнати особливості математичних здібностей дитини, їхній характер і якості. Тобто педагог повинен уміти не тільки впізнати в здібному учневі обдарованого, але й враховувати специфіку його обдарованості, індивідуальні можливості та зробити правильні висновки, оцінюючи потенціал самого учня.

Щодо специфіки математичних здібностей, нагадаємо, що багато дослідників (серед яких В.А. Крутецький, Н.О. Менчинська та інші) виділяють різні типи математичного мислення (абстрактно-аналітичний, образно-геометричний і гармонійний), кожен з яких може бути провідним у конкретного обдарованого учня. Розуміння того, який тип мислення більшою мірою характерний для дитини, допомагатиме вибрати для неї правильні освітні цілі, розвинути її сильні сторони й корегувати слабкі. Педагогам необхідні навички, того, як саме диференціювати й розвивати різні типи математичного мислення обдарованого учня, як виділяти в нього провідний тип і спиратись на цю інформацію для розроблення його індивідуальної освітньої траєкторії.

На нашу думку, індивідуальну роботу з математично обдарованим учнем можна організувати за допомогою створення педагогами й психологами індивідуально-

го освітнього плану, який ураховував би не тільки специфіку виду обдарованості, але й особистісні якості та психофізіологічні характеристики дитини. Під час визначення навчальної розвиваючої траєкторії для учня в ідеалі необхідно брати до уваги такі моменти, як його темперамент, риси характеру, стан здоров'я. На нашу думку, важливим аспектом успішної взаємодії педагога й обдарованого учня є правильно застосована стимуляція навчальної мотивації останнього. Емоційна зарядженість навчального процесу стане додатковим важелем розвитку математичних здібностей дитини.

Одним із найважливіших моментів успішності навчання обдарованого учня є міцний контакт з учителем, який налагоджується насамперед зусиллями педагога (за потреби із залученням психолога) і проявляється в уважному, терплячому, сповненому поваги й розуміння спілкуванні вчителя з обдарованою дитиною. За відсутності такого контакту всі розвивальні заходи можуть бути зведені нанівець. Правильність визначення індивідуального освітнього маршруту, а також злагоджена робота вчителя з учнем дозволить обдарованій дитині повною мірою розкрити й розвинути власні здібності.

Випробуваний часом шлях розвитку математично обдарованих дітей – реалізація розвивального навчання на практиці (Л.С. Виготський, В.В. Давидов, Л.В. Занков, О.М. Леонтьєв та ін.). Окреслення досяжної зони найближчого розвитку є важливим пунктом в організації навчального процесу дітей з ознаками математичної обдарованості. Л.С. Виготський визначає зону найближчого розвитку дитини як наявну відстань між рівнем її актуального розвитку, що визначається за допомогою завдань, які дитина може вирішити самостійно, та рівнем можливого розвитку, який виявляється в тому, що дитина з допомогою дорослих або у співпраці з розумнішими співучнями вирішує певні завдання. Л.С. Виготський вважав, що орієнтація на зону найближчого розвитку суттєво впливає на динаміку інтелектуального розвитку й успішності навчання [2]. На його думку, дитина може досягти зони свого найближчого розвитку через співпрацю й наслідування, це досягнення має індивідуальний характер і залежить від стану її розвитку й інтелектуальних можливостей. Таким чином, положення, сформульовані в культурно-історичному підході, на нашу думку, є основоположними під час обґрунтування психолого-педагогічних умов розвитку математичної обдарованості дітей.

У науковій літературі існує низка поглядів

на способи реалізації розвитку обдарованості, зокрема математичної. Найбільш перспективними визнано способи прискорення навчання та збагачення традиційного освітнього процесу. Прискорення реалізується такими засобами: а) раннє (не за віком) відвідування навчального закладу; б) прискорення в умовах масової школи (виконання індивідуальної роботи на уроці); в) відвідування уроків математики в класах старшокласників; г) «перестрибування» через клас; г) навчання в профільному математичному класі в умовах масової школи; д) відвідування додаткових занять, гуртків; е) радикальне пришвидшення (навчання за спеціально розробленою програмою або за університетським курсом); є) навчання в спеціалізованих школах із математичним ухилом та ін.

Щодо збагачення навчального процесу для розвитку здібностей, то цей шлях реалізується в розробленні спеціальної навчальної програми для обдарованих учнів, у посиленні розвивальних можливостей уроків математики, у розробленні інтенсивних навчальних заходів (зокрема позакласних) із застосуванням евристичних методів, де акцент ставиться на пошуковій, креативній, творчій роботі для учнів. У рамках збагачення навчального процесу за сприянням педагога учень бере участь у роботі гуртків, математичних олімпіад, відвідує лекції з математики в якості слухача у вузі і т. п.

За словами А.І. Доровського [3], спеціальна програма для обдарованих дітей повинна: а) бути прискореною, удосконаленою й ускладненою; б) якісно перевершувати звичайний курс навчання; в) корегуватися самими учнями; г) сприяти розвитку абстрактного мислення щодо всього навчального матеріалу.

Слід брати до уваги протиріччя, які намітились у сучасному освітянському просторі: з одного боку, ідея розвиваючого навчання реалізується через створення спеціальних шкіл для обдарованих дітей, окремих профільних класів, з іншого боку, цілком очевидна неспроможність охопити цими школами та класами абсолютно всіх обдарованих дітей унаслідок різних причин: від соціально-економічних до особистісних, індивідуальних.

Ідея диференційованого підходу до розвитку здібностей полягає у створенні таких умов розвитку математичної обдарованості, коли освітня система йде назустріч учневі, ураховуючи його неповторність та індивідуальність. У таких умовах пропонується власний, персональний шлях реалізації особистісного потенціалу кожної математично обдарованої дитини. Сучасні

педагогічні технології дозволяють не втратити обдарованого учня, а здійснювати розвиваюче навчання через такі форми роботи, як індивідуальне, екстернатне й дистанційне навчання, що особливо важливо в умовах, коли спеціалізований навчальний заклад знаходиться далеко від дитини, яка через певні причини не може його відвідувати. Зараз обдарований має можливість розвивати математичні здібності за допомогою мережі Інтернет, вебінарів, скайп-конференцій із викладачами та відео-спекурсів, різноманітних інтерактивних методик, запропонованих навчальним закладом в якості програми під керівництвом педагога-куратора.

Сьогодні школа може дозволити собі відступити від класичних форм роботи й має історичну можливість творити власне, унікальне освітнє середовище, яке відповідатиме потребам усіх учасників навчального процесу, орієнтованого на розвиток математичних здібностей.

Висновки з проведеного дослідження. На нашу думку, роботу з виявлення математично обдарованих дітей слід починати ще в початкових класах: таким чином створюються оптимальні умови для повнішого розвитку здібностей і відбувається форсування навчального процесу для розкриття потенціалу. Програми навчання та розвитку дітей з ознаками математичної обдарованості необхідно розробляти, ураховуючи специфіку математичної обдарованості індивіда, його особистісні та психофізіологічні характеристики. Кожна обдарована дитина, зокрема й математично обдарована, є індивідуальністю, у зв'язку з чим для повного розкриття здібностей їй потрібен виважений, уважний підхід. Із метою якнайповнішого охоплення математично обдарованих дітей розвиваючим навчанням слід зосередити увагу на розробленні та широкому застосуванні як спеціалізованими, так і загальноосвітніми школами форм інтерактивного, дистанційного, екстернатного навчального процесу. Основне завдання сучасного освітнього середовища, яке здійснює розвиток математично обдарованих, полягає у творчому, креативному підході педагога до процесу навчання, що забезпечує можливість максимального прояву й розвитку потенційних здібностей учнів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абдукадырова Н.Х. Принципы обучения одаренных детей / Н.Х. Абдукадырова, У.А. Ташназарова, К.А. Туропова, И.Б. Сариколова // Молодой ученый. – 2016. – № 11. – С. 1401–1403.

2. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л.С. Выготский. – М. : Педагогика, 1991. – 480 с.
3. Доровской А.И. Дидактические основы развития одаренности учащихся / А.И. Доровской. – М. : Роспедагентство, 1998. – 209 с.
4. Комарова Л.В. Понятие «математическая одаренность» / Л.В. Комарова // Педагогика и психология: актуальные вопросы теории и практики : материалы VIII Междунар. науч.-практ. конф. (Чебоксары, 23 окт. 2016 г.) / редкол.: О.Н. Широков и др. – Чебоксары : ЦНС «Интерактив плюс», 2016. – № 3 (8). – С. 20–23.
5. Крутецкий В.А. Психология математических способностей школьников / В.А. Крутецкий. – М. : Изд-во МПСИ; Воронеж : МОДЭК, 1998. – 416 с.
6. Теплов Б.М. Проблемы индивидуальных различий / Б.М. Теплов. – М., 1961. – 535 с.
7. Шадрин В.Ю. Математическая одаренность подростка как социально-педагогическая проблема / В.Ю. Шадрин. – Оренбург, 2011. – 44 с.
8. Coleman L. Talent development in economically disadvantaged populations / L. Coleman // Gifted Child Today. – № 29(2), 2006. – P. 22–27.

УДК 159.9.072.52

«ДИТЯЧО-ПІДЛІТКОВА ШКАЛА ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ» П. Х'ЮИТТА ТА Г. ФЛЕТТА: ДОСВІД АДАПТАЦІЇ

Вавілова А.С., аспірант
кафедри психодіагностики та клінічної психології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті проаналізовано підхід канадських дослідників П. Х'юитта та Г. Флетта до визначення перфекціонізму в дітей і підлітків. Розглянуто розроблену вищевказаними авторами методику «Дитячо-підліткова шкала перфекціонізму». Описано етапи адаптації та результати апробації методики «Дитячо-підліткова шкала перфекціонізму» на українській вибірці.

Ключові слова: перфекціонізм, дитячо-підліткова шкала перфекціонізму, адаптація, апробація, стандартизація, валідність, надійність.

В статье проанализирован подход канадских исследователей П. Хьюитта и Г. Флетта к определению перфекционизма у детей и подростков. Рассмотрена разработанная вышеупомянутыми авторами методика «Детско-подростковая шкала перфекционизма». Описаны этапы адаптации и результаты апробации методики «Детско-подростковая шкала перфекционизма» на украинской выборке.

Ключевые слова: перфекционизм, детско-подростковая шкала перфекционизма, адаптация, апробация, стандартизация, валидность, надежность.

Vavilova A.S. “THE CHILD-ADOLESCENT PERFECTIONISM SCALE” BY P. HEWITT AND G. FLETT: EXPERIENCE OF ADAPTATION

The article presents approach of Canadian researchers P. Hewitt and G. Flett to the definition of perfectionism in children and adolescents. Developed by the aforementioned authors' questionnaire “The Child-Adolescent Perfectionism Scale” is considered. The stages of adaptation and the results of the approbation questionnaire “The Child-Adolescent Perfectionism Scale” on the Ukrainian sample are described.

Key words: perfectionism, “The Child-Adolescent Perfectionism Scale”, adaptation, approbation, standardization, validity, reliability.

Постановка проблеми. На сучасному етапі проводиться велика кількість досліджень, які мають на меті вивчення й пояснення такого феномена, як перфекціонізм. У розроблених підходах до визначення перфекціонізму враховуються різні фактори його проявів і причини виникнення, тому єдиної методики вивчення перфекціонізму немає. За останні роки було розроблено кілька опитувальників для оцінки й кількісного підрахунку перфекціонізму, однак концепції вказаного конструкту, які лежать в основі різних методик, значно відрізняються [5]. Відкритим є питан-

ня дослідження перфекціонізму в дітей, оскільки основна маса досліджень цього феномена проведена на дорослій вибірці. Як зазначає С.В. Волікова, невирішеними залишаються проблеми особливостей перфекціонізму в дітей, джерел перфекціонізму, факторів формування перфекціоністських установок у дітей, зміни цих установок із дослідженням дитини тощо [2, с. 178–180]. Тобто особливості перфекціоністських тенденцій і їх відображення на поведінкових проявах та емоційних станах дітей залишаються недостатньо вивченими.